

M. Türker ACAROĞLU, *Türkçeden Bulgarcaya Geçen Kelimeler Sözlüğü*, Trakya Üniversitesi Yayınları, Edirne 2016, XIX + 481 sayfa.

Levent DOĞAN*

Millet olmayı sağlayan unsurlardan biri, belki de en temel olanı dildir. Dilin kelimelerini muhafaza eden sözlükler, aynı zamanda bir milletin kültür seviyesini ve yaşam biçimini de gözler önüne sermektedir. Çünkü sözlükler meydana getirilirken ait olduğu milletin, sosyal ve kültürel yaşantıya bağlı ve onun dildeki ifadesi olarak kullandığı bütün kelime, kelime grupları ve bunların cümlelerde kullanımlarını da örneklerle göz önüne sermektedir. Bu nedenle, sözlükler bir millet ve dili için kültürel mirasın en iyi şekilde korunduğu ve gelecek nesillere aktarıldığı hazineler değerindedir. Şemseddin Sami, sözlüklerini yitiren dillerin fakirleşeceğini ve dil içindeki yanlışların artacağını da savunmuş ve "...iyi bir sözlüğe sahip olmayan bir dilin, edebî diller arasında yerini alması hiçbir zaman gerçekleşemez." sözleriyle bu konudaki düşüncelerini vurgulamıştır.

Bu çalışma, bir sözlük olmasının yanı sıra, diller arası etkileşimin nicelik değerini de ortaya koymaktadır. Eser, sayesinde Türkçenin Bulgarcaya ve Bulgaristan kültürüne olan etkisi de tespit edilmiş olan bu verinti sözlerle tayin edilecektir.

Türkiye'de arşiv ve derleme konusunda akla ilk gelen isimlerden olan, hayatını bilime adayan araştırmacı, yazar Mehmet Türker ACAROĞLU, 1915 yılında Bulgaristan'ın Deliorman bölgesindeki Razgrad şehrinde dünyaya gelmiştir. İlk ve rüştiye okullarını Razgrad'da tamamladıktan sonra, 1930 yılında, Sofya'da Mahmut Necmettin DELİORMAN'ın yeni harflerle çıkardığı *Deliorman* gazetesinde editörlük ve yazarlık yapmaya başlamıştır. 1931 yılında, Sofya Büyükelçimiz Tevfik Kâmil KOPERLER'in vasıtası ile anavatana göç etmiştir.

Türker Acaroğlu, Türkiye'ye geldikten sonra, Balıkesir Necatibey Öğretmen Okuluna girmiştir. Dört yıl Necatibey Öğretmen Okulunda, iki yıl da Adana Erkek Öğretmen Okulunda okumuştur. Bu okuldan mezun olduktan sonra, Erzurum'un Hasankale ilçesinin Badicivan köyünde

---

* Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, ldogan@trakya.edu.tr

öğretmenliğe başlamıştır. Daha sonra, Gazi Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kazanmıştır. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsünü, 1940'ta bitirdikten sonra, yurdun değişik bölgelerinde Türkçe öğretmenliği yapmıştır. 1943-1944 ders yılı başlarında, Ankara Dördüncü Orta Okuluna atandığı dönemlerde, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi, Hungaroloji Enstitüsüne devam etmiştir, ancak memur olduğu öğrenilmiş ve memurların öğretim müesseselerinde talebe olamadıkları münasebetiyle kaydı silinmiştir.

Türker ACAROĞLU, 1946-1948 yıllarında Ankara Üniversitesindeki kütüphanecilik kursunu tamamlamış, Millî Kütüphane hazırlık bürosunda gönüllü olarak çalışmaya başlamıştır. Türk Kütüphaneciler Derneği'nde de faal üye olarak görev almıştır. Yazar, 1946'da Millî Kütüphane Hazırlık Bürosuna nakledilmiş, kütüphanenin kuruluşu hakkındaki kanun çıkınca, 1950'de uzmanlığa yükseltilmiştir. Aynı yıl içerisinde, Maarif Vekâleti (Millî Eğitim Bakanlığı) tarafından kütüphanecilik, bibliyografya ve dokümantasyon tahsili için Avrupa'ya gönderilmiştir. Fransa'da bulunduğu dönemde, Fransız Yüksek Kütüphanecilik Okulunda bir yıl, Fransa Dokümantasyon Teknikleri Millî Enstitüsünde ise iki yıl öğrenim görmüştür. Fransa'daki eğitimi devam ederken Alliance Française adlı lisan okulundan ve Milletlerarası Arşivcilik Teknik Kursundan diploma, Sorbonne Üniversitesi'nin Fransız Medeniyeti kurslarından sertifika almıştır. Türkiye'ye döndüğünde, 27 Kasım 1952'de, Maarif Vekâleti Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğüne tayin olmuştur ve bir ay sonra da Millî Kütüphanede görevlendirilmiştir.

Türker ACAROĞLU iyi derecede Fransızca, Bulgarca ve Rusçanın yanında, Macarca ve Lâtince de bilmektedir. Çoğu resmî vazife ile olmak üzere birçok Avrupa ülkesini gezmiştir. Bibliyografik çalışmaları ile tanınmıştır. Evli ve iki kız çocuğu babasıdır.

Türker ACAROĞLU'nun *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, *Kültür Dünyası*, *Ülkü*, *Yenilik*, *Türk Düşüncesi*, *Türk Dili*, *Tercüme*, *İlk Öğretim*, *Yeni Öğretmen*, *Tedrisat Mecmuası*, *Varlık*, *Yücel*, *Yeditepe*, *Kaynak*, *Hürses*, *Ulus*, *Kudret*, *Sonposta*, *Tan*, *Vatan*, *Savaş*, *Havadis* gibi pek çok gazete ve dergide yazıları yayınlanmıştır.

Bilimsel araştırmaların temelini oluşturan ve ilk başvuru alanı, bilgi kaynakları özelliğini taşıyan diller için en önemli kaynaklar içerisinde yer alan, birçok özelliği barındıran, hazırlanış ve kullanım amacından konusuna, yönteminden içerik ve düzenlenişine kadar pek çok yönden çeşitlilik gösteren sözlükler üzerine yapılan her çalışma kıymetli ve incelemeye değerdir.

Bulgaristan ve Türk bilim insanlarının hizmetine sunulmuş, kıymetli bir çalışma olan ***Türkçeden Bulgarcaya Geçen Kelimeler Sözlüğü***; Takdim, Kısaltmalar, Ön söz, Giriş, Sözlük ve Kaynakça bölümlerini içeren toplam 481 sayfadan oluşmuştur.

Yazarın deyiimiyle “Türkiye’de ve Türkçede bir ilk deneme” olan eserin ilk bölümünü, Prof. Dr. Yener YÖRÜK’ün esere ve yazarına ilişkin düşüncelerini ifade ettiği, akademik dünyanın eksikliğini duyduğu bu sözlüğün Trakya Üniversitesi yayınları arasına katılma sürecini anlattığı **Takdim** bölümü oluşturur.

Kısaltmalar bölümü, eserde kullanılan kısaltmalara ilişkin açıklamalar alfabetik bir sırayla belirtilmiştir.

Eserin üçüncü bölümü olan **Ön söz**’de ACAROĞLU’nun, uygarlık ve kültürün kaynağı olan diller arasındaki etkileşimi dile getirdiği satırları yer alır. Yazar, bu bölümde aynı zamanda Bulgar dilinde 10.000’i aşkın Türkçe kelimenin bulunmasını sadece komşu iki dil arasındaki etkileşimden kaynaklanmadığını, bu verilerin Türkçenin gücünün bir göstergesi de olduğunu ifade etmiştir. Bulgar dilindeki Türkçe alıntılar ile ilgili tespitlerinden sonra ise, Bulgarcadaki Türkçe alıntılar üzerine yapılan çalışmaları incelemekle birlikte, diller arasındaki etkileşimi gözler önüne seren kayda değer çalışmaları sıralamıştır.

Yrd. Doç. Dr. Mümin Yaşarov İSOV’un, Türkçe – Bulgarca dil ilişkilerini değerlendirdiği **Giriş** bölümü ise çalışmanın dördüncü bölümünü teşkil etmektedir.

“Bulgar dilinde ve kültüründe Türklüğün rolünü anlamak için nicel parametreler haricinde, Türkçe ödünçlemelerin niteliği, Bulgar Devleti’nin (1878) yaratılması öncesi ve sonrasında bu ödünçlemelerin hangi tarzda kullanıldığı, bunların hangilerinin günümüze kadar geldiği meseleleri önem arz etmektedir.” diyen Yrd. Doç. Dr. Mümin Yaşarov İSOV, ayrıca, Türkçenin Bulgarcanın fiil yapısını etkilemiş olduğunu ve edebî dilde 130 Türkçe fiile rastlandığını belirtmekte, bu sayının konuşma dilinde daha fazla olduğunu da vurgulamaktadır. Türkçe veya diğer dillerden isimler ve sıfatlar da +liya, +çiya, +liska ekleri ile genişletilmiştir: kebab+çiya, ocak+çiya, av+cıya, kibritle+liya, ocak+liya, oda+liska vb. örneklerle iki dil arasındaki etkileşimin boyutunu gözler önüne sermiştir.

Eserin beşinci bölümü ise, **Sözlük** bölümüdür. Mehmet Türker ACAROĞLU kitapta 15.000 kelime ve kelimelerin alt başlığına yer vermiştir. Türkçe sözlük geleneğine göre hazırlanmış, bu konuda çalışacak bilim insanlarının, dilcilerin ve tarihçilerin çalışmalarında kaynak niteliği taşıyacak olan sözlükte madde başı olan kelime, başka dilden girmişse

kökeni gösterilmiş (Ar., Far., İt., Moğ.), diyalekt (lehçe) olup olmadığı, hangi meslek terimi olduğu (zool., bot.) belirtilmiştir. (Bu dillerin ve terimlerin kısaltılmış şekilleri kısaltmalar bölümünde verilmiştir.) Yine sözlükteki kelimelerin Türkçe ve Bulgarca anlamları yazılmıştır. Kelimenin çeşitli ağızlarındaki farklı biçimlerinden, kök kelimeye göndermeler yapılmıştır. Kök kelimelerden Türkçe ya da Bulgarca ekler ve takılarla türetilen başka kelimeler, çoğunlukla aynı madde içinde gösterilmeye çalışılmıştır: **Badem** (Far.), *bademliya*: bademli, *bademya*: bademyağı; **Bahça**: (Far.) sebze, çiçek bahçesi, *bahçavan*: bahçıvan, *bahçavanciya*: bahçıvan, *bahçavanlık*: bahçıvanlık vb.

Türkçe fiiller Bulgarca -disam, -tısam, -disvam vb. fiil eklerinin getirilmesiyle Bulgarca bir kelime hâline getirilmiştir “bak-tısam (bakmak), boya-disam (boyamak), dal-disam (suya batmak, dalmak), dal-disvam (dalmak), kaçır-disam (kaçırmak), geçin-disam (geçinmek) ; geçin-disvam (geçinmek), geçer-disvam (geçirmek), danaş-tısvam (danışmak), ogra-disam (uğramak),” vb.

Çalışmanın sonunda yer alan **Kaynakça** bölümü ACAROĞLU’nun bu çalışmayı oluştururken yararlandığı kaynakları içermektedir. Araştırmacılar için sözlük ve sözlük bilimiyle ilgili çalışmalar, derlenmiş ve yazarların adlarına göre –alfabetik olarak- dizilerek bir kaynakça oluşturulmuştur. Kaynakça’da hem Türkçe hem de yabancı kaynaklı eserler yer almaktadır.

Balkanlar Türk kültürü, Türk tarihi ve siyasî hayatı için son derece önemli bir bölgedir. Oluşturulan bu sözlük, alanında bir ilk ve öncü olma niteliğiyle ve sahip olduğu zengin sözvarlığıyla da araştırmacıların çalışmalarına katkıda bulunacak, Türkçenin Bulgarca üzerindeki gücünü de gözler önüne sermiş olacaktır.